

NÁLEZ POZLÁTENEJ HLINENEJ NÁDOBY V OČKOVSEJ MOHYLE

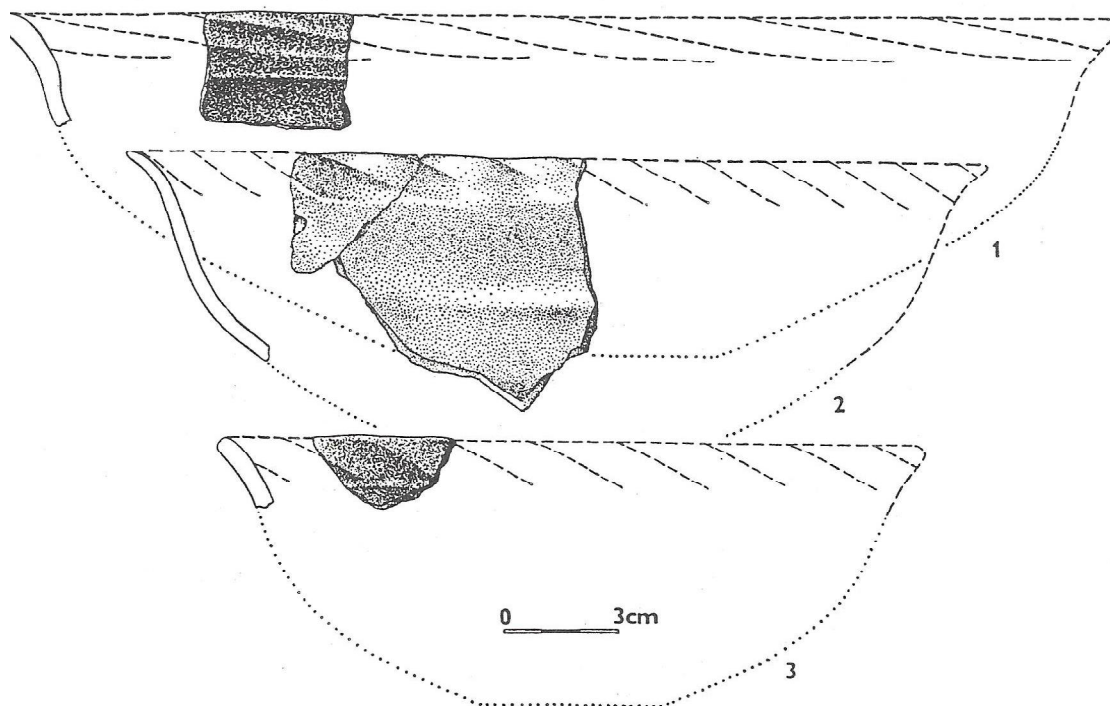
PAMIATKE FRITZA HORSTA

Josef Paulík

Materiál z viac rokov skúmanej velatickej mohyly v Očkove (dokončenie výskumu v roku 1959, Paulík, 1962) sa z väčšej časti predisponoval z Archeologického ústavu SAV do Archeologického ústavu SNM (teraz Archeologického múzea SNM). Vzápätí vznikla potreba zaevidovať ho podľa platných muzeálnych predpisov. Pri evidovaní, ktoré robil, pochopiteľne, vedúci niekdajšieho výskumu mohyly a súčasne autor tohto príspevku sa mu dostal do rúk opätovne nález, ktorý svojho času takisto neušiel bádateľskej pozornosti. Na fragmentárne zachovanej tanierovitej miske, na vnútornej strane okraja s náznakovitým tordovaním ústia, predstavujúcej v očkovskom keramickom súbore tvarovo a výzdobne ojedinelý nález (typ F) sa ukázali miestami slabo viditeľné, ale inde súvislé stopy-škvry po pomalovaní, už na prvý pohľad akoby zlatou farbou. Miska bola teda pôvodne ako jediný tvar v keramickej kolekcii - najskôr až po vypálení - na vonkajšej strane pozlátená. Zachovala sa neúplne pri obvode ústia z cca 1/5. Fragmenty z nej sa svojho času v keramickom laboratóriu AÚ SAV mechanicky očistili, umyli vo vode, resp. v slabom roztoku kyseliny soľnej, no napriek tomu sa zachovali nie veľmi viditeľné, avšak predsa rozpoznateľné stopy pôvodného zafarbenia nádoby do zlata. V záverečnom vyhodnotení očkovskej mohyly sa fragmenty misky opísali stručne takto: Zwei Bruchstücke einer Schüssel - Typus F; g. H. (an der Oberfläche und teilweise auch von innen Zeit ist ein ölliger grün-goldener Überzug); Materiál - 1; sek. Feuer - 1. Der ausladende Rand hat von innen eine ausgezogene Tordierung. Mdm. cca. 17 cm (Paulík, 1962, 25, tab. IV: 6).

Pre vtedajší publikačný zámer dostačujúci opis možno - po dôkladnejšom prezretí nálezu - doplniť takto: schematická kresebná rekonštrukcia v Slovenskej archeológii je čo do skutočných rozmerov nádoby nepresná, išlo o tvarove väčšiu misku (obr. 1: 2). Svojím materiálom a celkovým spracovaním z výrobnotechnickej stránky nevybočuje z ostatného, pomerne tenkostenného keramického riadu. Vyhotovali ju z "jemne plavenej", hlíny na lomoch tmavohnedasto-sivej farby a na povrchu ako i vnútri vznikli vypálením kávovohnedé, akoby nanášané pomerne tenké vrstvičky, na ktoré sa naniesla potom zlatá farba. Stopy po pozlátení sú viditeľné najmä na niekoľkých miestach: pomerne súvisle prebiehajú na vonkajšej strane nižšie ústia, zreteľne sú viditeľné aj na jemne esovite modelovanej vydutine, ale smerom ku pôvodnému dnu sa postupne strácajú. Na vnútornej strane sa pozlátenie dá miestami spozorovať na tordovanej časti ústia.

Tvarová ojedinelosť misky v očkovskom nálezovom komplexe, spozorovaná už v dobe jej uverejnenia je v súlade s jej tvarovu výnimočnosťou v klasickej velatickej kultúre vôbec. Upozornilo sa na to už pri prvom uverejnení nálezu. Z novších objavov možno k nej priradiť analogický nález fragmentu misky z velatickej výšinej opevnenej osady v Marianke (Barania lúka), objavený v druhotnej polohe, v násype opevnenia (spálená hlina, vyplňajúca pôvodne medzery drevenej konštrukcie). Ide o okrajový črep z hrubšie modelovanej kónickej misky s

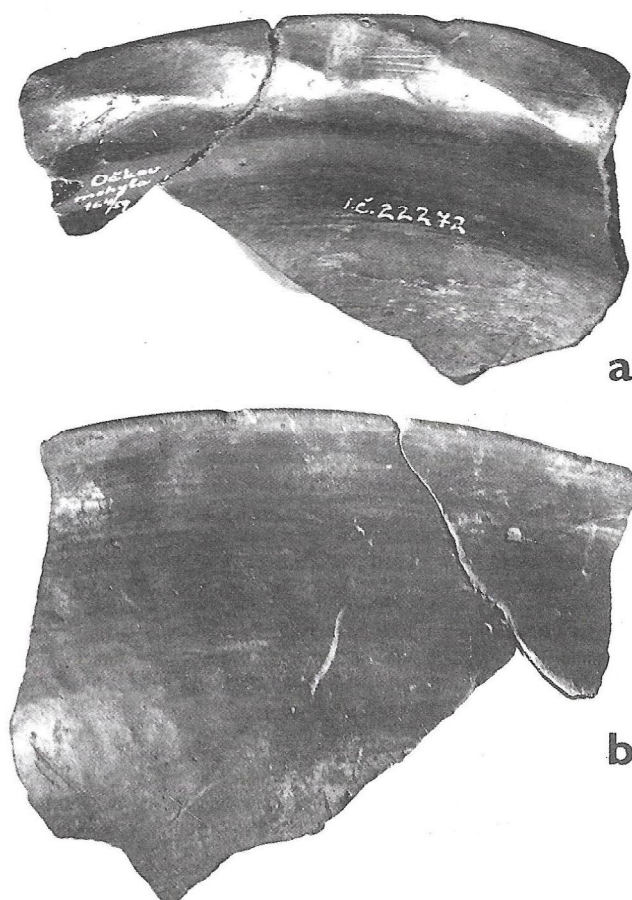

Obr. 1. 1 - okrajový črep z tanierovitej misky z opevnenej výšinnej velatickej osady na Pohanskej v Plavenskom Podhradí (výskum dr. I. Zachara; 1990);
 2 - okrajový črep z pozlátenej misky v očkovskej mohyle;
 3 - črep z ústia misky z velatického hradiska Barania lúka v Marianke, okr. Bratislava-vidiek.

roztvoreným okrajom a s pretiahnutým náznakovitým tordovaním vnútornej strany ústia. Materiál je hrubšie plavený, farba svetlokávovo hnedá. Pôvodný priemer misky sa dá iba približne odhadnúť na cca 18,5 cm (obr. 1: 3). Nálezový horizont, v ktorom vystupuje predmetná miska, reprezentovaný výlučne keramikou predstavuje rámcovo zhruba náplň mladšej velatickej kultúry (HA 2). Stupeň HB, až na niektoré prechodné keramické formy nie je na lokalite vôbec zastúpený: nálezisko patrí medzi tie západoslovenské, juhomoravské a dolnorakúske hradiská, ktoré zanikli zhruba na rozhraní 2. a 1. tisícročia pred Kr., zrejme v súvisi s odchodom druhej vlny tzv. posledného veľkého sťahovania indoeurópskych "národov".

Približne podobné nálezové okolnosti mal aj ďalší fragment príbuznej misky s tordovaným ústím na vnútornej strane. Získal sa pri výskume keltského oppida Pohanská v Plaveckom Podhradí zo sondy 1/90, vedenej cez val akropoly (vnútorná strana; výskum dr. L. Zachara). Ide o okrajový črep z plytšej misky s mierne von prehnutým ústím, na vnútornej strane tuhovanej a na vonkajšej s tuhovaným pásikom pod ústím. Zafarbenie tmavohnedé. Rozmery: 4,2 x 3,3 cm. Aj osídlenie v mladšej dobe bronzovej zaniklo na Pohanskej na konci 2. tisícročia pred Kr. (Paulík, 1976, 177).

Ďalší zlomkový nález, pochádzajúci z Blučiny na Morave (Říhovský, 1955, obr. 241: 6) azda poukazuje na to, že misky predmetného typu sa objavujú v užšom stredodunajskom velatickom prostredí predbežne iba na výšinných opevnených hradiskách, významných osadách (Říhovský, 1966, obr. 17: 1) príp. ako výnimočný prídavok v bohatých náčelníckych mohylách typu Očkov. Ako v mohylách, tak i v predchádzajúcich nálezových polohách ich možno najskôr spájať s kultom, pestovaným v týchto súvislostiach pravdepodobne v aristokratickom

Obr. 2. Pohľad na vnútornú (a) a vonkajšiu stranu pozlátenej hlinenej misky v očkovskej mohyle (b).

prostredí. Zriedkavosť takýchto výrobkov vo velatickej kultúre, bez ohľadu na ich prípadné pozlátenie je za súčasného stavu bádania v každom prípade očividná, čo vyniká pri porovnaní nálezového stavu v súvekových kultúrach, napr. so situáciou v stredočeskej knovízskej kultúre (pozri nižšie).

Hodnotenie "zlatej" misky z Očkova, ktorej "znovuobjavenie" možno porovnať čo do "druhotných nálezových okolností" s predkolemnými platňami z mohyly v Čake, sa môže rozvíjať niekoľkými smermi. Pokiaľ ide o pohrebný rítus, ktorý sa dával v očkovskom komplexe spolu s rítom v analogických mladobronzových mohylách do kontextu s tzv. homérskeho pohrebom, na prvom mieste konštatujeme, že samé zastúpenie takéhoto tvaru v objekte v značnej miere zosilňuje vzájomnú spätosť pochovávaní vo východoalpsko-vnútrokarpatských kultúrnych oblastiach (čakanská a velatická kultúra) a v juhovýchodnej peloponézskej oblasti vo včasno-geometrickom období. Spomenúť treba v prvom prípade zlatú urnu s pozostatkami Patrokla, o ktorej sa v Iliade dočítame:

"Najsamprv horiacu hranicu zhasili iskrenným vínom, kam až zasiahol plameň a vysoko nupadol popol. Potom plačúcky zbierali biele druhové kosti, kládli ich do zlatej urny a do dvoch tukových vrstiev, nato ich do stanu dali a jemným zakryli plátnom."

(Homéros, *Ilias*, XIII, 250 n.)

Vzápätí vzniká na prvý pohľad azda smelý, ale jednako možno oprávnený predpoklad o pôvodnej existencii zlatej urny v očkovskej mohyle. V objekte sa aj napriek dôkladnému vykradnutiu, vďaka zvláštnemu umiestneniu nad strechou hrobovej komory zachovala i jedna celá nádoba z pôvodnej súpravy bronzových nádob na pitie (Paulík, 1962, 58 n.). Sama kolekcia sa počtom svojich nádob ako celok (spolu s niekoľkými ďalšími európskymi nálezcami) vymyká z rámca zvyčajne skromnejších, ale najčastejšie iba symbolicky jednou, či dvoma nádobami zastúpených súprav v súvekých bohatých hroboch (Kytlicová, 1987, 162 n.). V mohyle boli teda početné kovové nádoby, pričom jedna z bronzových misiek je svojou výzdobou príbuzná i so zlatými výrobkami severnej bronzovej tereutiky. Zlato zastupovali v mohyle jednak zlaté špirálky azda vo funkcii krúžkov do vlasov, jednak bronzové drôty, obtočené zlatými drôtkami, pochádzajúce zo zložitejších šperkov a napokon zlaté nite, ktoré boli pravdepodobne vtkané do textílií na spôsob zdobenja brokátu (Furmánek - Pieta, 1985, 38, obr. 36). Na ďalšie masívnejšie druhy zlatých predmetov poukazujú v objekte rozlútené kvapky zlata. Celkove mohol byť v očkovskej mohyle zastúpený horizont zlatých pokladov typu Velemszentvid (Muzsolics, 1950, 10). Použitie urny pri pochovávaní dovoľuje predpokladať aj celkový ráz velatického pohrebného rítu, zachytený na súvekých západnejších pohrebiskách a v menšej miere vo východnej karpatskej oblasti velatickej kultúry. Napokon pozlátená miska ako pokrývka si sama vyžadovala prinajmenej rovnako honosnú nádobu, ktorú pôvodne pokrývala. V objekte sa však neobjavili črepy z ďalšej pozlátenej nádoby. V súlade s naznačenou funkciou misky je i vyleštenie povrchu vonkajšej strany, nie však vnútra. V tomto súvis sa dá uviesť i pozlacovanie (fóliami), príp. postriebrovanie bronzových predmetov o. i. v západočeskej mohylovej kultúre (Čujanová-Jílková, 1977, 90). Nemožno úplne vylúčiť ani to, že ako urna sa použila bronzová amforovitá nádoba; podobné prípady sú z každej stránky v súvekom celoeurópskom rámci výstižne spracované (Jockenhövel, 1974, 36 n.).

Zhodnotme z tejto stránky v stručnosti keramický materiál z očkovskej mohyly. Najhonosnejšia a z výrobnotechnickej stránky najnáročnejšia nádoba - štvoruchá miska - bola pôvodne položená na drevenú scdlovitú strechu hrobovej komory a táto excentrická poloha ju nedovoľuje považovať za urnu. Ako urna by prišla do úvahy ešte dvojuchá miska, pretože podobné tvary mali občas funkciu urny aj vo velatickej kultúre. Bolo by to však v protiklade so "zlatou miskou", ktorá ako pokrývka by nebola tvorila s takouto nepozlátenou urnou rovnocennú dvojicu. Svojím tvarom výnimočné boli v objekte i niektoré nádoby výrazne lužickej proveniencie, vrátane typickej dvojkónickej nádoby-urny - tieto nádoby však z pochopiteľných dôvodov nemohli byť schránkou telesných pozostatkov hlavného mŕtveho (mŕtvych?), pretože dokladajú skôr účasť podmaneného ľudu na pohrebných ceremóniách (podobnými náleзовými situáciami sa dá podprieť teória o dvojetnokultúrnych mladobronzových spoločenstvách v zmysle ich vertikálneho, spoločenského triedenia; Paulík, 1993). Usudzujeme teda, že v očkovskej mohyle bola pôvodne zlatá urna s vybranými nedohorenými kostičkami, pokrytá pozlátenou miskou. Pôvodne sa nachádzala zrejme na dne hrobovej jamy, vyhlúbenej do dna hrobovej komory, ktorá bola v dobe výskumu úplne prázdna a nálezové okolnosti poukazovali na vyzdvihnutie jej obsahu už v dobe, keď strecha hrobovej komory (vrátane pokrytia hrobovej jamy) nebola ešte preborená. Najhodnotnejší inventár objektu, predpokladané zlaté "milodary", vrátane zlatej urny, ako azda najvýznamnejšieho pojítka nášho celku s homérskym pohrebom sa vyzdvihli a zrejme navždy stratili. Nález "zlatej misky" ich však v uvedených súvislostiach dovoľuje azda oprávnene predpokladať.

Iné oblasti bádania otvárajú problémy vzniku a zemepisného rozšírenia tanierovitých misiek s vnútorným schematickým tordovaním ústia. Sama výzdoba je v podstate okrajovým segmentom starobronzového špirálového výrivého motívu s uplatnením sa v rôznom podaní ako na bronzoch, tak i na keramike, najmä vo východokarpatských špirálofilných kultúrach (Šalkovský, 1980, 287 n.). Jej priame odvodenie z týchto predlôh sa však uskutočnilo značne skôr a mimo nášho územia, zato u nás sa uplatnil princíp analogickej výzdoby ako východis-

kový prototyp na importovaných mykénskych bronzových miskách. Na ich výskyt, pravdepodobne v otomanskom prostredí upozornila už dávnejšie M. Novotná. (Veľká Lomnica; Novotná, 1963, 137, obr. 1). Z nej odvodenú hlinenú misku z Blučiny dáva spolu s I. Dezortom do věteřovskej kultúry. Súvislosť medzi oboma nálezmi v zmysle bronzových nádob ako predlôh domácich hlinených výrobkov nemožno poprieť. Pokiaľ ide o bezprostrednejšiu tvarovú návaznosť na predpokladané bronzové prototypy, vykazuje ju v mladšej dobe bronzovej keramiká tvorba vo východokarpatskom gávskom, resp. holihradskom prostredí: na početných lokalitách sa stretávame so šálkami, resp. miskami, na ktorých sa podanie okrajového tordovania pomerne úzko pridrižiava dávnejších bronzových predlôh (napr. Balaguri, 1972, 42 n, tab. VII: 5, 10, 12). V mladších gávskych (u nás somotorských) celkoch je vnútorné tordovanie nahradené šikmým presekávaním (Demeterová, 1987, 101). Vo velatickej kultúre ako i v ďalších západných oblastiach sa zdá byť voľnejšie stvárnenie analogickej kultovej výzdoby pravidlom; zo štýlovej stránky bolo ovplyvnené zrejme kónickými miskami so zvyčajným, dovnútra zahnutým, na vonkajšej strane tordovaným ústím. Materskou oblasťou už v hline modelovaných misiek s vnútorným tordovaním ústia bolo teda východokarpatské prostredie a z kultúr, v ktorých sa vyskytli (vrátane susedných mimokarpatských regiónov) za najdôležitejšiu považujeme kultúru gávsku. Nakoľko spolu s ďalšími keramickými výrobkami (najmä s typickými gávskymi tzv. slnečnými amforami typu A) i misky tohto typu tvorili časť rituálneho riadu východokarpatského slnečného kultu, ich rozšírenie mohlo súvisieť najskôr so šírením sa nových kultových náhľadov, ako sa to javí pri keramike aj v iných pravekých obdobiach. Nie vždy, ale veľmi často v pozadí tzv. "kultových vplyvov", "štýlových prúdení", "vzájomných kultúrnych stykov" a "obchodných spojení" sa skrývajú práve doklady prenikajúcich lokálnych, prípadne už zjednotených celokultúrnych kultov. Zriedkavý výskyt tohto tvaru vo velatickej kultúre je iba potvrdením, že i v mladšej dobe bronzovej pretrvávali medzi východom a západom Karpatskej kotliny už v staršej dobe bronzovej vystupujúce rozdiely medzi špirálofilnými a špirálovými kultúrami a teda najskôr i s adekvátnou symbolikou zvýraznenými kultami. Očkovská mohyla reprezentuje z istej stránky prostredie, kde sa zblížovanie východu a západu mohlo realizovať napokon i "dynastickými stykmi" na vtedy najvyššej možnej spoločenskej úrovni. Styky podobného charakteru medzi sedmohradským gávskym a juhozápadoslovenským čakanským prostredím sa zachytili aj v odlišných, ale čo do významu príbuzných objektoch (mohyla v Dedinke).

Celkove odmietavý postoj klasickej velatickej kultúry, ale i niektorých ďalších kultúr, najmä susednej pilínskej k prevzatiu tohto tvaru (spočiatku akiste ako súčasť slnečného kultového riadu sedmohradského charakteru) súviselo i so zamietnutím cudzích náboženských prúdov. Aj pokiaľ ide o čakanskú kultúru, v keramickej náplni ktorej sa doteraz nezachytila ani v jednom prípade miska s vnútorným tordovaním je situácia približne príbuzná so stavom vo velatickom prostredí; vysvetlením môže byť existencia pravdepodobne zhruba rovnakej sústavy hlavných kultových predstáv v oboch spoločenstvách (napr. spoločný výskyt trojice základných sakrálnych symbolov: kruhu - "Slnka", - listovitého záväzku - "obrany božstva mečom" a motívu presýpacích hodín - "ochrany božstva štítom"; Paulík, 1993).

Odišné pomery nachádzame v niektorých západnejších súvekých kultúrach. Na častý výskyt takýchto misiek upozornil už J. Böhm (typ Třebíz-Velvary). V súbornej práci J. Hralu sa hodnotia misky ako výrazná zložka v keramickej inventári v knovízskej kultúre vôbec (Hrala, 1973, 72 n), pričom autor upozorňuje na dve zvláštnosti pri nich: je to jednak časté spojenie misiek s vnútornou žliabkovanou výzdobou, jednak ich istá spätosť s bronzovými výrobkami v zmysle neumelého napodobňovania výzdoby na súvekej bronzovej toreutike (Hrala, 1973, 73). Zatiaľ, čo prvý prípad spája misky so spomenutým predpokladaným kultovým pozadím pri ich šírení a včlenení sa do domácej tvorby (motívy: koncentrické "slnečné" kruhy, kolešovitý "slnečný" vzor a i.), druhý ich v istom zmysle spája s pravzormi tohto výrobku vôbec, s mykénskymi bronzovými nádobami. A v oboch prípadoch sa zachytáva z ďalších stránok

zvláštno, s kultom späté postavnic misiek s nepravým tordovaním vnútorného podústia. S možnosťou obohatenia náplne velatickej kultúry s predmetným typom misiek zo západu, konkrétne zo strany knovízskej kultúry sa v doterajšej literatúre neuvádzajú, ba naopak, vyzdvihujú sa nanajvýš silné zásahy zo stredného Podunajska (Říhový, 1961, 229 n; Hrala 1969, 515).

V lužickej oblasti sa čo do intenzity výskytu tohto tvaru stretávame s dvojakým zastúpením: vo väčšine oblastných skupín, považovaných v novej dobe občas už aj za samostatné kultúry, vystupujú misky jednak akoby vtreté do domáceho keramického fondu, čím pripomínajú stav, zachytený v klasickej velatickej kultúre, jednak sa vyskytujú tak často, že pôsobia dojemom zdomácnených výrobkov, čím nadobúdajú zasa podobné postavenie, aké mali v knovízskej kultúre. Je pozoruhodné, že do moravskej lužickej kultúry sa dostali takéto výrobky dokonca v takmer typickom východokarpatskom "gávskom" stvárnení, avšak spolu s niektorými typickými velatickými prvkami na rôznej keramike (trojuholníkovité modelované uchá a pod.; Nckvasil, 1982, 168, obr. 9:13).

Vo funkcii pokrývok - teda v tejže, akú mala "zlatá miska" z Očkova - vystupujú misky s nepravým tordovaním vnútorného ústia hojnejšie v západopomorskej skupine lužickej kultúry, kde približne v rovnakom stvárnení predstavujú druhú hlavnú oblasť najčastejšieho výskytu tohto výrobku mimo sedmohradského materského územia (Kostrzewski, - Chmielewski - Jazdzewski, 1985, 180, obr. 54:2; Gedl, 1975, 119, tab. XX:8). Časove ide o mladší vývojový úsek, čo je v plnom súlade s objavom domácej dielne, v ktorej ich na severe aj vyrábali (Horst, 1972, 125). Jednako však prvotný podnet k ich výrobe (a teda i k neskoršiemu zdomácneniu) treba hľadať vo východokarpatskom prostredí, konkrétnejšie v sedmohradskej obmene mladobronzového slnečného kultu. Tieto, iným označením "köpenické tanier" (Horst, 1972, obr. 17) boli v lužickej kultúre spočiatku cudzími výrobkami a ako typické sa uvádzajú pre neskorú dobu bronzovú aj v Turingii (Coblentz, 1969, 266, obr. 4: a 9), ale ich výskyt v horno- a dolnosliezskom prostredí poukazuje na jednu z hlavných ciest, ktorou sa dostali pozdĺž Odry až k pobrežiu Baltického mora. Kultový charakter výzdoby tanierovitých misiek sa dá ilustrovať napríklad trojitým, v princípe teda trikrát zdôrazneným motívom Slnka na pokrývke z Britzu (samo tordovanie, koncentrické kruhy a rozetovitý motív (Horst, 1972, obr. 30 b); a azda všetky pochybnosti o vzájomnej súvislosti odstráni v zmysle priority vnútrokarpatského prostredia porovnanie výzdoby misky z Bartkowa (Kostrzewski - Chmielewski - Jazdzewski, 1985, obr. 54: 2) a výzdoby bronzového pásu v poklade Uioara de Sus (Petrescu - Dimbovita, tab. 200: 1073). Napokon nie je z tejto stránky bez významu ani skutočnosť, že podobne, ako na analogických keramických miskách, aj na príbuzných tvaroch západopomorskej skupiny sa objavili prvky bronzovej toreutiky (Horst, 1972, 127, obr. 29). V uvedení súvislostiach sa i západopomorská skupina lužickej kultúry javí okrajovou oblasťou s gávskym ovplyvnením, ktoré malo "nadstavbový", konkrétne kultový ráz. Novšie objavené priame uplatnenie sa tejto kultúry nad oblúkom Karpát dovoľuje tento predpoklad v plnej miere akceptovať (Bazileich, 1982, 287 n). Zdá sa, že kým do lužickej oblasti smerovali výboje a s nimi spojené etnické prúdy zo západokarpatského velatického a čakanského prostredia, východokarpatské prostredie ovplyvnilo okolitý svet dvojakým spôsobom: popri etnických posunoch do bližšieho okolia sa zachytáva i markantné diaľkové duchovné pôsobenie. Sama "zlatá miska" z očkovskej mohyly je podľa takto chápaného významu sedmohradského kultúrno-duchovného centra tak dokladom jeho sily (ovplyvňovanie náboženských zvyklostí pri úmrtí popredných jedincov spoločnosti), ako aj zvýraznením predchádzajúcich zjednocovacích tendencií východo- a západokarpatského sveta v súvisi s prvou vlnou tzv. posledného veľkého st'ahovania indoeurópskych "národov".

LITERATÚRA

- BALAGURI, E. 1972: Šešestivske gorodišče - pamjatka naselenija rannozaliznoj dobi Zakarpattja. In: Doslidžennja starodavnoj istorii Zakarpattja. Užgorod, s. 9 - 75.
- BAZIELICH, M. 1982: Zagadnienie wystepowania elementow kultury Gava w okolicach Krakowa. In: Poludniwa strefa kultury lužickiej i powiazania tej kultury k poludniem. Kraków - Przemysl, s. 287 - 314.
- ČUJANOVÁ-JÍLKOVÁ, E. 1977: Mohylové pohřebišťe ve Vrhavči a horizont nálezů středodunajské mohylové keramiky v západních Čechách. Památky archeologické LXVIII, s. 74 - 116.
- DEMETEROVÁ, S. 1986: Počiatky gávskej kultúry na východnom Slovensku. Slovenská archeológia XXXIV, s. 97 - 127.
- FURMÁNEK, V. - Pieta, K. 1985: Počiatky odievania na Slovensku, Bratislava.
- GEDL, M. 1975: Kultura lužycka, Kraków.
- HORST, F. 1972: Jungbronzeitliche Formenkreise im Mittelelb-Havel-Gebiet. Jahreschrift mitteldeutsche Vorgeschichte, 56, s. 97 - 165.
- HRALA, J. 1973: Knovízka kultura ve středních Čechách. Archeologické studijní materiály 11, Praha.
- JOCKENHÖVEL, A. 1974: Eine Bronzeampfere des 8. Jahrhunderts v. Chr. von Gevelinghausen, Kr. Meschede (Sauerland), Germania 52 - 1, s. 16 - 54.
- COBLENC, J. 1969: Beiträge zur Lausitzer Kultur. Berlin.
- KOSTRZEWSKI, J. - CHMIELEWSKI, W. - JAZDZEWSKI, K. 1965: Pradzieje Polski. Wrocław - Warszawa - Kraków.
- KYTLICOVÁ, O. 1987: Ein Beitrag zur gesellschaftlichen Gliederung und Eigenarten der böhmischen Urnenfeldergruppen. In: Die Urnenfelderkulturen Mitteleuropas. Symposium Liblice, Praha, s. 161 - 166.
- MOZSOLICS, A. 1950: Der Goldfund von Velem-Szentvid. Praehistorica I, s. 1 - 44.
- NEKVASIL, J. 1982: Mohyly s kamennými konstrukciami na pohřebišti v Moravičanech. In: Poludniowa strefa kultury lužickiej i powiazania tej kultury k poludniem. Kraków - Przemysl, s. 153 - 175.
- NOVOTNÁ, M. 1963: Nález najstaršej bronzovej nádoby na Slovensku. Sborník ČsSA 3, Brno, s. 137 - 139.
- PAULÍK, J. 1962: Das Velatice-Baierdorfer Hügelgrab in Očkov. Slovenská archeológia X, s. 5 - 96.
- PAULÍK, J. 1976: Keltské hradisko Pohánská v Plaveckom Podhradí. Bratislava.
- PAULÍK, J. 1993: Bronzom kované dejiny (v tlači).
- PETRESCU-DIMBOVITA, M. 1978: Sicheln in Rumänien. PBF XVIII-1, München.
- ŘÍHOVSKÝ, J. 1955: Další nejstarší velatické nálezy z Blučiny. Archeologické rozhledy XI, s. 644 - 649.
- ŘÍHOVSKÝ, J. 1961: Příspěvek k poznání vztahů velatické kultury k české oblasti. Památky archeologické, s. 229 - 230.
- ŘÍHOVSKÝ, J. 1966: K poznání sídlištních forem v kultuře středodunajských popelnicových polí. Časopis Moravského musea LI, s. 61 - 91.
- ŠALKOVSKÝ, P. 1980: Špirálová ornamentika staršej doby bronzovej v Karpatskej kotline a na dolnom Dunaji. Slovenská archeológia XXVIII, s. 287 - 309.
- HOMÉROS, Ílias, Bratislava 1962, prel. M. Okál.

FUND EINES VERGOLDETEN TONGEFÄßES AUS EINEM HÜGELGRAB IN OČKOV

Jozef Paulik

In diesem Beitrag bearbeitet der Autor einen schon längst entdeckten Fund aus einem Hügelgrab in Očkov - das vergoldete Fragment einer Tonschüssel mit innerer Mündungstordierung (Abb.: 1:2; Abb.: 2:a, b). In der Keramik der Velatice-Kultur handelt es sich um ein relativ seltenes Erzeugnis; in der Slowakei wurden - jedoch ohne Vergoldung - nur Randscherben von ähnlichen Schüsseln auf der befestigten Höhensiedlung der Velatice-Kultur Barania lúka in Marianka (Bez. Bratislava - Land, Abb.: 1:3) und im ähnlichen Fundmilieu auf der Anhöhe Pohánská in Plavecké Podhradie (Bez. Senica, Abb.: 1:1) gefunden. Da auch ein weiterer analogischer Fund aus einem befestigten Burgwall (Blučina / Mähren) stammt, setzt der Autor voraus, daß es sich hier um ein relativ seltenes Kulturzeugnis handelt. In dem Hügelgrab in Očkov wurde er als Deckel einer ursprünglich wahrscheinlich goldenen Urne benutzt (die Außenseite der Schüssel ist vergoldet, Scherben eines weiteren, analogisch vergoldeten Tongefäßes - Urne, wurden im ausgeraubten Hügelgrab nicht gefunden). Im Fall der Berechtigung dieser Voraussetzung könnte die gegenseitige Verbundenheit des Grabritus im mitteldonauländichen Gebiet mit dem sog. Homerischen Begräbnis (Das Begräbnis von Patroklos in einer goldenen Urne) deutlicher hervortreten.

Den Ursprung der tellerartigen Schüsseln mit innerer Mündungstordierung konnte man im ostkarpatischen Milieu, konkret in dem Gáva-Holíhrady-Kulturbereich suchen. Ihre Prototypen sind wahrscheinlich schon in der älteren Bronzezeit unter dem Einfluß der mykenischen importierten Bronzeerzeugnisse entstanden. In dem jüngeren

Zeitabschnitt sind sie in die umliegenden Kulturgebiete im Zusammenhang mit der Verbreitung der ausgeprägten und eigentümlichen ostkarpatischen Abänderung des Sonnenkultes gekommen, und als solche - zusammen mit den typischen Gáva-Amphoren und einigen bronzenen Kulturerzeugnissen zeugen sie über das geistige Beeinflussen der umfangreichen Räume Mittel - aber auch Nordeuropas. Neben dem spärlichen Vorkommen in der Velatice-Kultur und in einigen Gruppen des großen "lausitischen" Bereiches, haben sie stellenweise auch ausgeprägte Gruppierungen (die mittelböhmisches Knovíz-Kultur und die westliche küstenländliche Gruppe der Lausitzer-Kultur) gebildet. In diesen Fällen hat es sich im jüngeren Zeitabschnitt schon um die eingebürgerte keramische Erzeugnisse, die die beträchtliche Intensität der innerkarpatischen kulturgeistigen Strömung bezeugen, gehandelt. In den mährischen Zweig der lausitzer Kultur gelangten solche Erzeugnisse sogar in einer fast typischen "Gáva"-Durchführung, zusammen mit einigen charakteristischen Velatice-Elementen auf der Begleit-keramik. Es ist klar, dass in verschiedenen Gebieten nach und nach abweichende, lokale Varianten der tellerartigen Schüsseln mit der inneren Mündungstordierung entstanden sind. Im Hintergrund ihrer Verbreitung aus dem Ursprungsgebiet konnten auch andere Ursachen vorhanden sein (z. B.: Handelskontakte u. a.). Doch weil sie ursprünglich den organischen Bestandteil des Sakralgeschirrs des Sonnenkultes gebildet haben, kann gerade von diesem Standpunkt her der geistigen Sphäre die größte Bedeutung zugeschrieben werden.